

VAGYONKEZELÉSI KONCEPCIÓ

KÖRÖS-MAROS NEMZETI PARK
IGAZGATÓSÁG

2007.

HELYZETELEMZÉS:

A Körös-Maros Nemzeti Park mozaikos felépítésű, 5 tájegységben, 13 területi egységből áll. Teljes területe 50 956 hektár, melynek művelési ágankénti megoszlását az *1. számú melléklet* tartalmazza. Az összes területből 6 419 hektár fokozottan védett. Az Igazgatóság vagyongazdálkodóként mintegy 30 000 hektár nemzeti parki terület kezelését végzi, melynek művelési ágankénti megoszlását a *2. számú melléklet* tartalmazza. A Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság állatállományát a *3. számú melléklet* mutatja be.

A kezelés szerint a területek két részre oszthatók:

1. elsősorban passzív kezelésű területek: ezek kezelése kizárólag eseti jellegű, mivel a megőrzendő természeti értékek legnagyobb gazdagsága beavatkozástól mentes körülmények között tartható fenn.
2. elsősorban aktív kezelésű területek: minden vegetációs periódusban igénylik a beavatkozást

A passzív kezelésű területek fenntartását, szükség szerinti fejlesztését, valamint az aktív kezelést igénylő területek egy részét Igazgatóságunk saját használatban kezeli. A fennmaradó terület kezelését Igazgatósági előírások és felügyelet mellett, bérleti szerződés keretében gazdálkodó személy, vagy szervezet bevonásával oldjuk meg.

Az Igazgatóságunk vagyongazdálkodásában, vagy birtokában lévő gyep-, illetve szántóterületek, valamint a kivett művelési ágú, de gyep, vagy szántó művelési ágú megfelelő kezeléssel fenntartható területek természetvédelmi kezelésének legfőbb szempontja, hogy a környezetkímélő technológiával magvalósított beavatkozás a természetvédelmi célokat szolgálja.

Védett természeti területen lévő gyephasznosítású területekkel szemben alapvető követelmény, hogy a gyep típusának megfelelő kezelést kapjon, míg szántók esetében rövid- és középtávon visszagyepesítés vagy erdősítés történjen.

A visszagyepesítés, illetve erdősítés alól csak azok a területek képezhetnek kivételt, amelyek az alábbi feltételek valamelyikének megfelelnek:

- fennmaradása természetvédelmi (elsősorban fajvédelmi) szempontból indokolt,
- az Igazgatóságunkkal együttműködő gazdálkodó igényt tart a szántó művelési ágú területre, és amennyiben nem kap lehetőséget, megélhetését jelentős mértékben megnehezítjük,
- a szántó művelési ág megváltoztatásával az új művelési ágban lévő terület kezelése nem biztosítható.

A JELENLEGI ÁLLAPOT TERÜLETEGYSÉGENKÉNT:

I. tájegység (Kígyósi-puszta, Bélmegyeri Fáspuszta, Tompapusztai löszgyep)

A Kígyósi-puszta mélyebben fekvő északi részén állandó vízborítású, nagy kiterjedésű **mocsarak** találhatóak **nádasokkal**, **zsiókásokkal**, **csetkákásokkal**, melyek szélén **magassásosok** vannak. A mocsarak védett, bennszülött faja a **kisfészkes aszat** (*Cirsium brachycephalum*). A tartósan szárazabb részeken ecsetpázsitos, harmatkásás sziki rétek kiterjedt társulásai fordulnak elő. A jellegzetes **szikes társulások** nagy kiterjedésben mozaikosan helyezkednek el a területen, így a **szikfokok**, **szikerek mézpzásitosai**, **vakszikesek bárányparéjosai** és az **ürmöspuszták**. A szikesek védett növényei közül kiemelkedő a bennszülött **erdélyi útifű** (*Plantago schwarzenbergiana*) nagy tömege. A magasabb, hátsabb részeken **löszgyep maradványok**, **sztyepprétek** találhatóak, melynek itt előforduló védett fajai a **selymes boglárka** (*Ranunculus illyricus*), **kacstalan lednek** (*Lathyrus nissolia*), **tavaszi hérics** (*Adonis vernalis*) és a **vetővirág** (*Sternbergia colchicifolia*). A szikes erdei rét kiemelkedő védett faja a **réti őszirózsa** (*Aster sedifolius*) és a **sziki kocsord** (*Peucedanum officinale*).

A Kígyósi-pusztán jelenleg bemutatási céllal tartunk állatokat. A magyar szürkemarha tinók mellett bivalyt és őshonos juh fajtákat is legeltetünk az itt kialakított tanösvény mellett. A vagyonkezelésünkben lévő területek nagysága a jelenleginél jóval nagyobb mértékű állattartást tesz szükségessé. Az ún. Skutari-major közvetlen környékén mintegy 430 hektár gyep áll rendelkezésünkre. A gyepek egy része tavasszal vízzel borított, ami a nyár derekára jelentkező vízhiányos időszakban további legelőterületeket biztosíthat. A téli szénakészlet előállításához további 100 hektár jó minőségű kaszáló és mintegy 40 hektár lucernás is a rendelkezésünkre áll a saját vagyonkezelésünkben lévő területen. A pusztába ékelődő szántóterületeken a füves élőhelyek zavarásának csökkentése érdekében visszagyepesítést tervezünk 10 éves időtartam alatt, a tájegységben lévő szántóterületek 50 százalékán.

II. tájegység (Kardoskúti Fehértó, Csanádi puszták, Maros-ártér)

Kardoskúti Fehértó

A tájegységben jelentős a saját kezelésünkben lévő területek kiterjedése. Ehhez kapcsolódik az igazgatóság állattartásának gerincét adó Sóstói-telep, ahol a magyar szürkemarhák létszáma csaknem 300 db. A közel 200 db nőivarú állattól származik az összes éves szaporulatunk, amellyel a jövőben más tájegységek kezelési feladatait tervezzük ellátni. Ugyancsak itt történik az őshonos juhajtásaink (racka, cigája) tenyésztése is. Létszámuk az éves szaporulat nélkül mintegy 700 db. Az itt tartott jószágállomány legeltetésével és a szükséges tömegtakarmányok előállításával 1000 hektárt meghaladó mértékben kívánunk gyep területen kezelési tevékenységet végezni.

A legeltetésnek köszönhetően tudjuk fenntartani a tipikus szikes pusztai társulásokat, a hozzájuk kötődő értékes állatvilággal, egyben megőrizni a legeltetéses állattartáshoz kapcsolódó tájképi értékeket. A terület jellemző társulásai az ürmös szikesek, a bárányparéjos vakszikesek és az időszakosan vízzel borított szikes rétek, a mélyebb fekvésű területeken pedig zsiókás és sziki kákás szikes mocsarakat találunk. A legeltetett gyepterületekhez olyan veszélyeztetett fajok kötődnek, mint a **kék vércse** (*Falco vespertinus*) és a **szalakóta** (*Coracias garrulus*), vagy a **nagy goda** (*Limosa limosa*) és a **piroslábú cankó** (*Tringa totanus*), melyek

költőállományai folyamatosan növekednek a területen. A legeltetett gyepek fontos táplálkozó területként szolgálnak a Kardoskúti Fehértavon megszálló vonuló madárfajok tömegeinek is.

Csanádi puszták

A Montág-pusztá a Csanádi puszták tájegység középső pusztafoltja. A pusztá közepén helyezkedik el a Zsombék-éri csatorna, melynek a korábbi években történt elzárása eredményeképpen a Montág-pusztán vízborítás kb. 400 hektár kiterjedésben 10-110 cm-es mélységben alakult ki. A rehabilitáció állatvilágra gyakorolt hatása különösen jól szemléltethető a területen fészkelő és átvonuló madárfajok előfordulási viszonyaiban bekövetkezett változásokkal. A gémfélék előfordulása rendszeresebbé vált, a közelben egy 200 páros bakesó (*Nycticorax nycticorax*) telep alakult ki, a fészkelő bölömbika (*Botaurus stellaris*) állomány jelentősen növekedett, a nyárvégi gyülekezés során a fekete gólyák (*Ciconia nigra*) száma eléri a 25-30 példányt. A nagyobb nyílt vízfelületeknek köszönhetően rendszeressé vált a nagy példányszámú vadlúd csapatok jelenléte, illetve éjszakázása a területen. A récefélék közül általánossá vált a böjti réce (*Anas querquedula*) és a kanalas réce (*Anas clypeata*) költése. Új költőfajként jelent meg a területen a gulipán (*Recurvirostra avosetta*) és a gólyatöcs (*Himantopus himantopus*). A vonuló partimadárfajok közül jelentős éjszakázóhelye alakult ki a kis pólingnak (*Numenius phaeopus*) és évről-évre itt zajlik a térség legnagyobb példányszámú aranylile (*Pluvialis apricaria*) vonulása is. A mocsár belső részén rendszeresen telepednek meg költésre a szerkőfélék, elsősorban fattyúszerkő (*Chlidonias hybridus*), alkalmanként fehérszárnyú szerkő (*Chlidonias leucopterus*) is.

Javaslatként szerepel a mocsár Ramsari-területek listájára történő felvétele. A korábbi élőhely-rekonstrukciók folytatásaként kerülne sor a területen lévő néhány tájsebet jelentő bajuszcsatorna megszüntetésére és így az eredeti szikes mikrodomborzat visszaállítására, emellett más csatornákon keresztgát építésére és tiltók beépítésére. A pusztá és a mocsár kezelésére legeltetési állattartásra (szürke marhával) van szükség. Az ehhez kapcsolatos infrastruktúra fejlesztése elengedhetetlen.

A természetvédelmi kezelési tapasztalatok azt mutatják, hogy az állandó vízborítottságú területeken aktív kezelés (legeltetés, kaszálás) nélkül a változatosság ellen ható szukcessziós folyamatok mennek végbe. Ennek jelei, a nádas-gyékényes vegetáció, valamint a zsiókás túlzott mértékű előretörése már a Montág-mocsár esetében is érzékelhető. Annak érdekében, hogy ez a természetvédelmi szempontból kedvezőtlen folyamat ne folytatódjon és a jelenleg még fennálló kívánt állapot (a nyílt vízfelület, az átmeneti szegélyzóna és a nádas-gyékényes vegetáció optimális aránya) tartósan fennmaradjon, aktív természetvédelmi kezelésre van szükség. Tekintettel arra, hogy a tartós vízborítás miatt kaszálásra az évek többségében nincs mód, természetvédelmi szempontból mindenképpen a mozaikosságot, az élőhelyek változatosságát megfelelő módon szolgáló, erre a célra alkalmas fajjal és fajtával végzett legeltetést kell előtérbe helyezni.

Tervezett fejlesztéseink a Montág-pusztán:

- nyári szálláshely bővítése,
- jelenlegi mobil szálláshely helyett gulyás kunyhó építése,
- vízellátó rendszer vezetékes kiépítése itatáshoz,
- stabil karám és kezelő folyosó építése fából.
- téli szálláshely tetőszerkezet csere nádfedéssel,
- szálláshely és vizesblokk felújítása,
- karámok javítása,
- trágyatároló megfelelő kialakítása,

- állatok szállítására alkalmas válogató és rakodó tér kialakítása,
- állatállomány további növelése 450 számos állatig.

Tervezett fejlesztésekkel összhangban a legfontosabb feladatok a Montág-puszta teljes területének hagyományos állattartással történő kezelése legeltetéssel, kaszálással, valamint a vizes élőhely fenntartása.

Maros-ártér

A KMNP Maros-ártér területi egységében a Bökényi-öblözet mintegy 70 %-a van jelenleg az Igazgatóságunk kezelésében. A gyepek és a szántók hasznosítása egyre csökkenő arányban idegen földhasználókkal (bérleti szerződés alapján) történik. Jelenleg a gyepeket kaszálással hasznosítják, mindössze 60 db juhot és 2 db pányvára kötött magyar tarka tehenet legeltetnek. A szántók mintegy 50%-a ár- és belvíz nyomott, így a szántóterületek művelési ágának megváltoztatása előtérbe került. A korábban a térségre jellemző marha és juhtartás minimálisra csökkent. A legelő állatállomány növelését saját állomány fejlesztésével kívánjuk megoldani.

III. tájegység (Dévaványai-Ecsegi puszták)

A védett területi egység jelentős részét füves pusztai élőhelyek alkotják, melyekhez értékes pusztai élővilág kötődik. Az élőhely fenntartás nélkülözhetetlen eleme a legeltető állattartás, melynek mértéke lényegesen csökkent az elmúlt évtizedben. Ennek az ősi kezelési módnak a visszaállítása jelenleg még nem megoldott, a térség állatállománya soha nem látott mértékben lecsökkent. Jelenlegi támogatási feltételek mellett a magángazdálkodók ebben az irányban nem fejlesztenek. A Nagy-Sárrét olyan tájváltozásokon ment keresztül, amely megszüntette a mocsarakat, rónavizeket. Ezért kiemelten fontos feladat a pusztai környezetben a maradvány vizes élőhelyek fenntartása is.

A Hortobágy-Berettyó folyó egykori medermaradványai húzódnak a gáton kívül került szomszédos területeken, mint a Kiritó és a Kórézug. Itt a cél a meder maradványok begyékényesedett, nádasodott területének állatállománnyal való kilegeltetése, majd kombinált üzemeltetése árasztással és legeltetéssel. Legeltetés hiányában ugyanis a területek elgyékényesednek. Az ehhez szükséges állatállomány mennyiségi fejlesztésre szorul. A vizes élőhely rendszeres vízpótlást igényel részben tavaszi árasztás, részben nyári árasztás formájában. A létrehozott pusztai nyílt vizek a térségből hiányzó sekély, parti zónával is rendelkező vizes élőhely típust pótolják. Ezáltal számíthatunk a réce-, sirály-, szerkő- és csérfajok, gémfélék és parti madarak nagyszámú jelenlétére. A vízpótlás műszaki feltételeit Igazgatóságunk már korábban kialakította. A vízkivétel a Hortobágy-Berettyóból történhetne nagyteljesítményű szivattyú üzemeltetésével.

A dévaványai állattartás az elmúlt években bemutatási céllal történt. A mangalica sertések, racka és cigája juhok, szürkemarha tinók és baromfiak mellett itt van Igazgatóságunk bivaly törzsállománya is.

A Tűzokvédelmi Mintaterületen lévő szántókon a tűzok védelmét szolgáló tevékenységet folytatunk. A felparcellázott területen váltakozva termesztünk repcét, lucernát, őszi búzát, illetve ugaroltatunk. A dürgőhelyként is fontos, a Mintaterületen belül lévő gyepterület kezelése részben kaszálással, részben szárzúzással történik. A jelentős szik kocsord (*Peucedanum officinale*) állománnyal rendelkező gyepeket kaszálással kezeljük. A mintaterületen kívül további szántóterületeket ugaroltatunk tűzokvédelmi céllal. A Kiritónál,

mely a Hortobágy-Berettyó egy lefűződött ága, kísérleti jelleggel saját bivalyállományt tartunk. E nagyságrendileg 20 hektáros, jelenleg erősen elgyékényesedett vizes élőhely esetében kopár partvonalú legelőt kialakítása a cél.

IV. tájegység (Kis-Sárrét, Mágor-pusztta)

A tájegységben a 2005. évig nagy volt az alulhasznosított területek aránya. Gondot okozott a gyepek cserjésedése is. A helyzet javítására Biharugra mellett az un. Földesi-telepre 2006-ban 50 db szürkemarha tinót helyeztünk ki a saját vagyonekezelésünkben lévő gyepterületeink kezelésére. Az állattartást továbbra is folytatni kívánjuk. Az állattartás „hozományaként” a gyepszerkezet javulása mellett egyes madárfajok megtelepedése is tapasztalható pl.: kék vércse (*Falco vespertinus*), vörös vércse (*Falco tinnunculus*), szalakóta (*Coracias garrulus*), stb.).

A Kis-Sárrét területi egységben 2001-2004. években mintegy 400 hektár területen vizes élőhely-rekonstrukciók valósultak meg a Kivágási legelőn, a Sző-réten, valamint az Ugrai réten. A rekonstrukciók segítségével szükség szerint aktív vízpótlással, vízkormányozással jelentős értéket képviselő területek vízellátását tudjuk biztosítani.

V. tájegység (Körös-ártér, Cserebökény)

A tájegységben olyan, természetvédelmi és tájképi szempontból is kiemelkedő, összefüggő egységek kezelését végezzük saját használatban, amelyek speciális fenntartási tevékenységet igényelnek. Ilyen a Péterszögi (20 hektár) és az Iriszlói mocsárrét (45 hektár), valamint a Gyiger-zugi Clematis-os rét (14 hektár), ahol a réti iszalag (*Clematis integrifolia*) maghozását követően került sor kaszálásra, illetve zúzásra. Ezen felül az adventív cserjék, elsősorban a gyalogakác (*Amorpha fruticosa*) visszaszorítását végzi Igazgatóságunk.

KÍVÁNT CÉLÁLLAPOT:

A természetvédelmi kezelési tervben foglaltak megvalósítása, a védett természeti területek természeti értékeinek fennmaradását biztosító hasznosítási, kezelési módok alkalmazásával. Gyepek esetében fejleszteni kívánjuk a legeltetéssel történő gyephasználatot, szántók esetében előtérbe kerül a visszagyepesítés, az élőhely rekonstrukció, ugar- és parlagművelés, fészkelő és táplálkozó helyek biztosítása.

A MEGVALÓSÍTÁSHOZ SZÜKSÉGES FELADATOK:

A gyepterületek legeltetéséhez az állatállományunk további növelése szükséges. A gyephasználatban legnagyobb szerepet kapott magyar szürkemarhák létszáma az elmúlt évek tenyésztési munkájának és a tenyészállat vásárlásoknak köszönhetően jelentősen megnövekedett. A közel 800 egyedre számláló állományból 2 éven belül mintegy 450 nőivarú állat kerül bika alá. A következő években született szaporulatot tovább tartásra kívánjuk meghagyni. Elhelyezésük a tájegységekben jelentkező gyepkezelési feladatokhoz igazodik. Bővítenünk kell így a Kígyósi-pusztán, a Kis-Sárréten és a Montág-pusztán elhelyezett állatok létszámát. Dévaványán tovább növeljük a bivalyok létszámát. A kisebb állomány miatt a növekedés ennél a fajtánál még lassabb ütemben történik, ezért a tűzok szempontjából is fontos atyaszegi, szarkalaposi részek legeltetését magyar szürkemarhával kívánjuk megoldani.

Állatállományunk létszámának növelése és az állattartás kiterjesztése az eddig ilyen tevékenységet nem folytató tájegységekre személyi, tárgyi, építményi fejlesztéseket is igényel. Az új tenyészgulyák elhelyezéséhez telepeket kell biztosítanunk. A nyári tartás feltételeit egyszerű gulyaállásokon el tudjuk látni. A teleléshez az állategészségügyi előírásoknak is megfelelő tartási helyeket kell létesítenünk. A takarmányok előállítását vagy bér munkában, vagy saját kivitelezésben végezhetjük el. Saját erőből csak kisebb állományok ellátását tudjuk biztosítani. Teljes gyepbetakarító gépsorok beszerzése viszont jelentős költséget jelent, ezért a bér munkára a jövőben is számítanunk kell.

ESZKÖZRENDSZER:

A természetvédelmi vagyongazdálkodást közvetlenül szolgáló tárgyi eszközök a jelenlegi feladatellátáshoz elegendőek, de a saját használatban történő területkezelés növelésével az eszközrendszer fejlesztése elengedhetetlen.

1. számú melléklet:

Körös-Maros Nemzeti Park területének megoszlása művelési ágak szerint, hektárban

Mozaik neve	szántó	gyep	kert	gyümölcsös	nádas	halastó	erdő	kivett	Összesen
Bélmegyeri Fáspuszta	130,3025	199,6220		0,6438			267,8287	45,6887	644,0857
Csanádi puszták	977,9674	2974,3286			13,4928		12,2032	88,1907	4066,1827
Cserebökény	822,4961	3042,6245		0,1713	36,2537		68,3056	595,1248	4564,9760
Csorvási löszgyep	1,1854							0,3328	1,5182
Déaványai-Ecsegi puszták	3977,7521	7156,0544			52,9277	132,1355	528,0006	1231,0411	13077,9114
Kardoskúti Fehértó	1961,7909	3326,0059	0,0754		42,0716		10,2149	353,3885	5693,5472
Kígyósi-puszta	1350,4985	2321,6096		0,1831	13,4455		229,5276	869,7915	4785,0558
Kis-Sárrét	1588,2688	2875,7159			311,9772	1657,8623	723,3587	564,1184	7721,3013
Körös-ártér	643,6547	2630,4310			1,8210		1678,2480	1624,7882	6578,9429
Mágor puszta	349,0453	452,7208	0,2521				27,3885	119,7726	949,1793
Maros-ártér	658,3005	497,0608		2,0335	0,3796	0,1618	1536,6243	157,5878	2852,1483
Tatársánci ősgyep		0,3478							0,3478
Tompapusztai löszgyep		20,9026							20,9026
	12461,2622	25497,4239	0,3275	3,0317	472,3691	1790,1596	5081,7001	5649,8251	50956,0992

2. számú melléklet:

Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság vagyonkezelésben lévő területek megoszlása művelési ágak szerint, hektárban

Mozaik neve	szántó	gyep	szőlő	kert	gyümölcsös	nádas	halastó	erdő	kivett	Összesen
Bélmegyeri Fáspuszta	27,7737	146,0465						1,8190	16,8636	192,5027
Csanádi puszták	534,5348	2817,9821				13,4928		10,3360	58,0313	3434,3770
Cserebökény	121,9708	610,2219						2,6571	132,0482	866,8980
Csorvási löszgyep	1,1854								0,3328	1,5182
Déaványai-Ecsegi puszták	2744,2454	5275,0561				2,2634		125,5885	532,3393	8679,4927
Kardoskúti Fehértó	993,0793	2143,5461				40,6481		0,3849	181,7736	3359,4320
Kígyósi-puszta	1115,8154	2249,3041				11,5715		30,4289	751,9674	4159,0873
Kis-Sárrét	821,9953	2019,2677				28,1420		149,5301	146,4868	3165,4219
Körös-ártér	494,1125	2146,0341				0,6461		858,4016	210,4380	3709,6323
Mágor puszta	129,1330	345,6743						16,5271	59,5529	550,8873
Maros-ártér	409,0333	398,0874			1,1174	0,3116		474,4973	43,3162	1326,3631
Tatársánci ösgyep		0,3478								0,3478
Tompapusztai löszgyep		20,9026								20,9026
	7392,8787	18172,4707			1,1174	97,0755		1670,1704	2133,1500	29466,8628

3. számú melléklet:

A Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság állatállománya

Tájegység	Magyar szürke szarvasmarha	Bivaly	Mangalica sertés	Racka juh	Cigája juh	Összesen
Dévaványa-Ecsegi puszták	55 db	75 db	21 db	87 db	59 db	297 db
Kis-Sárrét	50 db					50 db
Kígyósi-puszta	18 db	1 db		57 db	24 db	100 db
Kardoskúti Fehértó	388 db			348 db	427 db	775 db
Csanádi puszták	302 db					302 db
Összesen:	813 db	76 db	21 db	492 db	510 db	1524 db